

РЭНЕСАНС КРАІНЫ

Як на Гродзеншчыне клапацяцца аб захаванні архітэктурных

РЭГІЁН без перабольшвання можна назваць краінай замкаў. Тут іх канцэнтрацыя — самая вялікая ў Беларусі. А ўсяго занесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў 700 аб'ектаў, з іх палова — помнікі архітэктуры. І гэты спіс паўнаўняецца. Напрыклад, нядаўна яшчэ 35 аб'ектаў — цэркваў, касцёлаў, фамільных пахаванняў, будынкаў — рашэннем урада занесена ў нацыянальны рэестр.

Стары замак у Гродне.

Фота Мікалая ПАЛІНА

Самыя знакавыя аб'екты праходзяць рэстаўрацыю, на што выдаткоўваюцца мільёны рублёў дзяржаўных сродкаў. Але ў краіне ідуць на гэта, каб захаваць багатую спадчыну, якая з'яўляецца як справай гонару, так і прывабным сродкам для турыстаў.

Аб тым, якая работа вядзецца ў рэгіёне ў гэтым кірунку, расказала **начальнік упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Алена КЛІМОВІЧ**.

Ад Мірскага замка да рэзідэнцыі караля ў Гродне

Мірскі замак — прыклад таго, як працуе старажытны комплекс на эканоміку краіны. Праўда, аб'ект мае рэспубліканскае падпарадкаванне, хоць знаходзіцца на тэрыторыі вобласці. У 2000 годзе Мірскі замак унесены ў Спіс помнікаў ЮНЕСКА. Гэта адбылося пасля таго, як комплекс прайшоў маштабную рэканструкцыю. Цяпер сюды ў год прыязджае да 300 тысяч турыстаў.

— А яшчэ гадоў 30 таму турыстычны паток быў невялікі, але ўсё змянілася пасля таго, як комплекс аднавілі. Сёння яго нават цяжка параўнаць з тым замкам, які быў у 70—80-я гады, — гэта каласальная розніца, — кажа Алена Клімовіч. — Цяпер гэта вялізны турыстычны комплекс, які папулярызуе нашу спадчыну, культуру. Тут ладзяцца вялікія фестывалі і святы, сюды любяць прыязджаць і беларусы, і замежнікі.

А галоўнае — комплекс працуе на эканоміку, расце прывабнасць не толькі рэгіёна, але і ўсёй краіны. І гэта пры тым, што пры рэканструкцыі гучала нямаля крытыкі ў адрас новага праекта. Але прафесіянальны падыход перамог, і цяпер можна казаць аб тым, што ўкладзеныя дзяржаўныя сродкі сябе цалкам апраўдалі.

Нямала спрэчак выклікала і рэканструкцыя знакавай святыні — Старога каралеўскага замка ў Гродне. Праект быў «замарожаны» на доўгі час і некалькі гадоў таму нарэшце вярнуўся ў работу. Было вырашана прывесці замак у адпаведнасць з эпохай караля Рэчы Паспалітай Стафана Баторыя. Пры ім будынак з шэрага абарончага комплексу ператварыўся ў велічны палац. Праўда, ненадоўга, бо войны і пажары зноў вярнулі яму від казармы. І вось зараз прыкладаюцца намаганні, каб замак прыняў аблічча каралеўскай рэзідэнцыі XVI стагоддзя.

Прыгажосць крыецца ў дэталях

Работы вядуцца некалькі гадоў. Выгляд замка ўсё больш набліжаецца да палаца. З'явіліся сцяна, вежа, галерэя, ён стаў вышэйшы. Зараз пачаўся важны этап — геральдычнае афармленне ўязной брамы. Пасля кансультацыі са спецыялістам па геральдыцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі распрацавана прапанова размясціць на браме герб Вялікага Княства Літоўскага — Пагоню, Рэчы Паспалітай — двухгаловага арла

і радавы герб Стафана Баторыя — зубы дракона. Праект прадстаўлены на разгляд у Міністэрства культуры.

— Была прапанова размясціць толькі радавы герб караля, без дзяржаўнай сімволікі, але гэта не зусім правільна, бо замак — не радавое гняздо, а дзяржаўная ўстанова, — падкрэсліла Алена Клімовіч.

Яшчэ адзін спрэчны момант — купал на вежы. На яго звярнулі ўвагу польскія спецыялісты, члены беларуска-польскай кансультацыйнай камісіі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны. Яны прапануюць зрабіць купал больш выцягнутым і паменшыць яго памеры. Дарэчы, на спецыяльна створанай старонцы ў сацыяльных сетках таксама вядзецца абмеркаванне формы будучага купала.

— Мы працавалі па розных крыніцах — нямецкіх, польскіх. Але дакументаў мала, толькі гравюра Макоўскага. Наогул невядома, хто на самай справе быў архітэктарам палаца — італьянец Санці Гучы ці немец Ёзэф Ройтэн, — расказвае Алена Клімовіч. — Таму вывучаюцца аналагі. Мы прыслухоўваемся да думкі польскіх спецыялістаў, якія раяць паменшыць памеры купала і змяніць яго форму.

Крэўскі замак.

Фота БелТА

Паралельна вядзецца распрацоўка інтэр'ераў. Тут таксама патрэбна дасканаласць: які выгляд мела рашотка каля ўвахода, якія былі абрамленне столі, вокнаў, насценны жывапіс. Як выглядалі мэбля, люстры, каміны... Некаторыя дэталі пераймаюцца з падобных замкаў Літвы і Польшчы. Такім чынам удалося ўзнавіць — пакуль на паперы — алебастравую залу і каралеўскую лазню. Магчыма, да стварэння інтэр'ераў змогуць далучыцца польскія і венгерскія спецыялісты. Як вядома, Стафан Баторый быў па нацыянальнасці венграм.

— Усё гэта будзе ствараць музейную экспазіцыю, — заўважае суразмоўніца Алена Клімовіч. — Разам з узноўленым інтэр'ерам будуць прадстаўлены і археалагічныя знаходкі, таксама і тыя рэчы,

вядома, аднавіць такі аб'ект — справа не толькі доўгая, але і затратная. За гэты час выдаткавана 3,2 мільёна рублёў дзяржаўных сродкаў. Зараз выдзелена яшчэ 1,5 мільёна, палова з якіх таксама асвоена.

— Безумоўна, гэта доўга. Але калі прыняць да ўвагі, што ў турыстычна развітых краінах кожны дзясяты заняты ў гэтай сферы, атрымліваецца значная частка эканомікі. Але для таго, каб развіваць турызм, трэба мець пад сабой базу.

Паколькі Стары замак з'яўляецца адной з чатырох каралеўскіх рэзідэнцый, якія дайшлі з таго перыяду (тры з іх знаходзяцца ў Вільні, Варшаве і Кракаве), ідзе гаворка аб стварэнні адзінага міжнароднага турыстычнага маршруту па трох краінах. Усе палацы ў свой час прайшлі значную рэканструкцыю.

не пагражае канструкцыі храма.

— Стаіць пытанне, як захаваць аўтэнтычную сцяну, плінфу — тую самую старажытную кладку. Яна хоць і прастаяла 800 гадоў, але ў некаторых месцах цэгла сыплецца, таму ўзнікае пытанне: ці трэба яе пакрываць растворам? Ці не пашкодзіць яго састаў старажытную плінфу? Зараз гэта абмяркоўваецца спецыялістамі, — паведаміла Алена Клімовіч.

Магчыма, такія работы будуць весціся на асобных участках у якасці эксперыменту з вывучэннем замежнага вопыту.

Дарэчы, падрыхтавана дасье для ўключэння помніка архітэктуры ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Бо храм сапраўды ўнікальны. Калі зайсці ў яго, можна ўбачыць шмат цудоўнага. Гэта і шкляная падлога з падсвет-

Лідскі замак.

Фота Анастасіі КЛІШЧУКА

якія ёсць цяпер у музеі Старога замка.

Дарэчы, раскопкі дазволілі выявіць, што аздабленне замка вялося з пячаніку. Так робіцца і зараз, а сам выкапень прывозіцца з Польшчы. У хуткім часе рэстаўратары прыступяць да абрамлення вокнаў і столяў. Для ўзнаўлення печы ёсць намер прыцягнуць спецыяліста, які рабіў такі заказ у Мірскім і Нясвіжскім замках. У Гродне, праўда, будуць свая форма і свой малюнак.

Трывалы падмурак Каложы

Некалькі гадоў таму самы старажытны аб'ект рэгіёна быў узяты пад кантроль дзяржавы. На рэканструкцыю Каложскай царквы з фонду Прэзідэнта было выдаткавана каля 200 тысяч рублёў. Значная частка сродкаў паступіла з абласнога бюджэту.

У выніку ўдалося ўмацаваць фундамент, надаць трываласць каркаснай канструкцыі і замяніць былую драўляную сцяну новай.

Знакаміты помнік XII стагоддзя з'яўляецца ўзорам гродзенскай архітэктурнай школы. Ён хоць і дайшоў да нашых часоў, але некалькі разоў быў пад пагрозай знішчэння. А ўсё таму, што знаходзіцца на самым схіле Нёмана. Менавіта рака стала прычынай самага буйнога разбурэння падчас паводкі ў сярэдзіне XIX стагоддзя. Тады ў Нёман «спаўзла» значная частка будынка.

Цяпер драўляную сцяну, а гэта 180 «квадратаў», цалкам замянілі. Абшыўка выканана з тэрмамадыфікаванай хвоі — дрэва не баіцца ні вільгаці, ні марозаў, ні сонечных промняў. Такім чынам, аварыйны стан больш

кай, пад якой бачны рэшткі старажытнага фундаменту, і мазаіка расійскага мастака Віктара Васняцова, вядомага сваімі карцінамі «Алёнушка», «Асілкі», «Іван-царэвіч і шэры воўк». Калісьці мазаіка з выявай святых упрыгожвала сабор у Варшаве, але ў 20-х гадах ён быў разбураны, і фрагмент палатна трапіў у Каложу. Тут знаходзіцца вялікая ікона, якая была раней у Свята-Сафіійскім саборы, вядомым як Фара Вітаўта. Лёс гэтага храма трагічны: у 1961 годзе яго ўзарвалі, частку прадметаў удалося выратаваць.

Многія гродзенцы ведаюць гісторыю стварэння дубовага іканастаса. Сродкі на яго ахвяраваў Уладзімір Мулявін, які часта прыязджаў у Гродна і заходзіў у храм. Дарэчы, у гэтым горадзе ён пазнаёміўся з трэцяй жонкай, якая адсюль родам.

— У храм часта прыходзяць турысты, мы іх сустракаем добразачыла, — кажа **настаяцель Аляксандр БАЛОННІКАЎ**. — Калі няма службы, я сам стараюся расказаць ім пра нашу ўнікальную святыню, адказаць на пытанні. Імкнёмся зрабіць усё, каб храм быў для гасцей горада і краіны месцам найлепшых уражанняў аб беларусах.